

Antti Ojala ja Joonas Mård

Voima- ja pakkokeinot häätötilanteessa

Voima- ja pakkokeinot häätötilanteessa

Antti Ojala ja Joonas Mård
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, Oikeus ja hallinto

Tekijä(t): Antti Ojala ja Joonas Mård

Opinnäytetyön nimi: Voima- ja pakkokeinot häätötilanteessa

Työn ohjaaja: Pentti Seppänen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 44 + 1

Tämän opinnäytetyön aiheena on voima- ja pakkokeinojen käyttö häätötilanteessa. Työn tavoitteena on antaa lukijalle kuva häätöprosessista, ulosottomiehen ja poliisin tehtävistä häädössä sekä mahdollisista voima- ja pakkokeinoista, joita voidaan häätötilanteessa joutua käyttämään. Aiheesta ei ole aikaisempia tutkimuksia, joten tutkimuksen tekijät hyödynsivät opinnäytetyössä harjoittelusta saamiaan tietoja ja kontakteja, sillä toinen tekijöistä suoritti harjoittelunsa Oulun seudun ulosottovirastossa ja toinen poliisilla.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään ulosottomiehen ja poliisin tehtäviä lyhyesti. Siinä kuvataan häätöprosessin kulkua ja viranomaisten välistä virka-apua perusteellisesti lainsäädäntöön viitaten sekä oikeuskirjallisuudella täydentäen. Teoriaosuuden lopuksi tarkastellaan ulosottomiesten ja poliisin voima- ja pakkokeinoja yleisesti sekä voima- ja pakkokeinoja häätötilanteessa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, jossa esitettiin kysymyksiä haastateltaville. Haastattelu oli ikään kuin keskustelua, jonka aikana ilmeni uusia kysymyksiä ja näkökulmia. Haastattelut toteutettiin anonyymisti. Haastattelimme Oulun seudun ulosottovirastossa työskenteleviä viittä ulosottomiestä, ja haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa ulosottomiesten omia kokemuksia voimakeinojen käyttämisestä ja uhkaavista häätötilanteista sekä kuulla, miten kyseisissä tilanteissa oli toimitettu ja kuinka tilanteista oli selvitty.

Tutkimuksesta ilmenee, että häätöä koskevissa tehtävissä varsinkin ulosottomiehet käyttävät voimakeinoja harvoin, koska poliisin virka-apu on aina saatavilla tarpeen vaatiessa. Tutkimuksesta ilmeni, että poliisilta saatavan virka-avun tarve on häätötapauksien määrään nähden hyvin vähäistä. Tästä huolimatta monet ulosottomiehet olivat kokeneet kuitenkin vaarallisia tai uhkaavia tilanteita uransa aikana. Yleisesti ehkäpä eniten tällaisia tilanteita olivat aiheuttaneet eläimet. Näissäkin tilanteissa poliisi oli ollut yleensä paikalla ja siirtänyt eläimen sellaiseen tilaan, josta se ei voi aiheuttaa häiriötä, jotta häätö saatiin toimitettua. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla tarkempi poliisin voimakeinojen ja toiminnan tarkastelu häätötilanteissa.

Asiasanat: Häätö, ulosotto, voimakeino, pakkokeino, virka-apu.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Business Administration, law and administration

Author(s): Antti Ojala and Joonas Mård

Title of thesis: Forcible and coercive measures in eviction

Supervisor: Pentti Seppänen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 44 + 1

Eviction can be a very long-term and interesting process. This topic was chosen because the idea was to utilize the authors' practical training experiences and the established contacts. There were not earlier studies on forcible and coercive measures, so it was an easy decision to choose this topic. The purpose of this thesis is to familiarize oneself with the eviction process, to understand the process of eviction, distrainer and police officer duties in eviction, and possible eviction situations where forcible and coercive measures could be necessary.

Theoretical background of this thesis shortly discusses the duties of distrainers and a police officers. Theory part also explains how the eviction process works and how executive assistance between officers works. Literature used in the theory section was mainly consisted of laws and legal sources. In the end of the theory part is explained the forcible and coercive measures of distrainer and a police officer.

As a research method, some distrainers were interviewed. It was decided that the survey was conducted anonymously. The purpose of the interviews was to acquire more information on forcible and coercive measures in evictions as well as get further information on n distrainers' own experiences about situations where they had to use these measures and how they acted and managed in these possibly threatening situations.

The research results show that use of forcible measures was very rare in eviction cases especially among duties of distrainers. This was due to the fact there were always police officers present with distrainers in case resistance against distrainers was expected. Furthermore, results indicate that the executive assistance between distrainer and police officers were rarely needed in cases of eviction. However, every interviewed distrainer had been in threatening situations during their career. These situations were mostly caused by animals. Moreover, in these cases there was always help available by police officers to calm the animals or to move them to a place so that the eviction process could be appropriately implemented. As a follow-up study, forcible measures and experiences of police officers could be examined more in detail.

Keywords: Eviction, execution, forcible measure, coercive measure, executive assistance

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	ULOSOTON JA POLIISIN TEHTÄVÄT	10
2.1	Ulosotto	10
2.2	Ulosottomiehen tehtävät	10
2.2.1	Maksuveloitteen täytäntöönpano	11
2.2.2	Ulosottoselvitys	11
2.2.3	Luovutus-, tekemis-, ja kieltovelvoitteet	12
2.2.4	Häätö	13
2.3	Poliisin tehtävät	13
2.4	Poliisin tehtävät häädössä	14
3	HÄÄTÖPROSESSI	15
3.1	Vuokrasopimus ja sen päättäminen vuokranantajan toimesta	16
3.1.1	Vuokrasopimuksen irtisanominen	16
3.1.2	Vuokrasopimuksen purkaminen	17
3.2	Häädön perusteet	17
3.3	Häätöä edeltävä käräjäoikeuden tuomio	18
3.4	Häädettävät	18
3.5	Muuttokehotus ja muuttopäivä	18
3.6	Häädettävän omaisuus	20
3.7	Ulosmittaus ja myyminen	20
3.8	Luovutusvelvoite	21
3.9	Tekemisvelvoite ja täytäntöönpano	21
3.10	Kieltovelvoite	22
3.11	Virka-apu	22
3.11.1	Keskinäinen virka-apu	23
3.11.2	Poliisin antama virka-apu	23
3.11.3	Virka-apu vuokralaiselle ja vuokranantajalle	23
4	VOIMA- JA PAKKOKEINOT	25
4.1	Ulosottomiehen voima- ja pakkokeinot	26
4.1.1	Nouto	27
4.1.2	Uhkasakko	28

4.1.3	Lukkoseppähäätö	28
4.2	Poliisin voima- ja pakkokeinot	29
4.3	Voima- ja pakkokeinot häätötilanteessa	31
5	ULOSOTTOMIESTEN HAASTATTELUT	33
5.1	Ulosottomies A	33
5.2	Ulosottomies B	34
5.3	Ulosottomies C	34
5.4	Ulosottomies D	35
5.5	Ulosottomies E	36
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
7	POHDINTA	41
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	45

Lyhenteet

AVHL	Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
PKL	Pakkokeinolaki
PL	Perustuslaki
PoL	Poliisilaki
RL	Rikoslaki
UK	Ulosottoaari

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin häätöprosessia, virka-apua sekä voima- ja pakkokeinoja ulosoton häätötilanteissa. Tarkoituksena on tuoda lukijalle selvä ja kattava kuva häätöprosessista sekä tilanteista, joita häädössä voi ilmetä. Päädyimme valitsemaan kyseisen aiheen, koska olimme Oulun poliisilla sekä ulosottovirastossa harjoittelussa ja mietimme, kuinka voisimme hyödyntää harjoittelussa saamiamme tietoja ja kokemuksia ja yhdistää ne opinnäytetyössä. Kiinnostuimme tutkimaan, että kuinka voima- ja pakkokeinoja käytetään ulosottotilanteissa ja päädyimme lopulta rajaamaan aiheen häätötilanteisiin. Huomasimme myös, että aiheesta ei ollut tehty aikaisemmin kuin yksi tutkimus, missä tutkittiin uhkatilanteita ulosotossa yleisesti, mutta työssämme keskityimme enemmän häätötilanteisiin. Työ on teoriaan perustuva lainopillinen tutkimus.

Lainopillisen eli oikeusdogmaattisen tutkimuksen keskeisinä tehtävinä pidetään oikeussäännösten tulkintaaja systematisointia, oikeusperiaatteiden punnintaa sekä voimassaolevan oikeuden selvittämistä. Lainopillisessa tutkimuksessa tarkasteltavaa tapausta lähestytään tulevia lainsoveltamistilanteita ajatellen normatiivisesta näkökulmasta. Lainopillisten tulkintakannanottojen avulla pyritään selvittämään sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietynhetkinen sisältö vallitsevan lainopin mukaan. (Pikkarainen.)

Opinnäytetyön teoriaosuudessa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- Miksi häätö tapahtuu?
- Miten häätö tapahtuu?
- Mitä häädettävän omaisuudelle tehdään?

Opinnäytetyön tutkimusosuudessa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- Miten on toimittu, jos on kohdannut vastarintaa?
- Mitä voimakeinoja on käytetty?
- Miten voimakeinoja tulee käyttää?

Voima- ja pakkokeinojen osalta keskityimme ulosottomiehen käyttämiin mahdollisiin pakkokeinoihin ja poliisin käyttämiin voima- ja pakkokeinoihin, mitä mahdollisesti voidaan tarvita häätötilanteissa varsinkin, jos virkamiehet kohtaavat toimeenpanon vastustamista. käsitelimme työssämme myös hieman hätävarjelua ja mitä se merkitsee ulosottomiehelle sekä poliisille virkatehtävässään.

Perehdyimme virka-apuun, jota yleensä joudutaan käyttämään ulosoton ja poliisin välillä häätötilanteissa, mikäli tiedoista ilmenee, että häädettävä voi olla vaarallinen tai mahdollista vastarintaa oletetaan tulevan vastaan.

Olimme haastatelleet Oulun seudun ulosottoviraston ulosottomiehiä, jotka ovat olleet mukana häätötilanteissa ja mahdollisesti joutuneet uhkaavaan tai vaikeaan tilanteeseen, jossa voimakeinoja tai mahdollista hätävarjelua on jouduttu käyttämään.

Työssä käytimme lähteinä ensisijaisesti lakeja ja oikeuskirjallisuutta, etsimme mahdollisia korkeimman oikeuden esimerkitapauksia vaikeista häätötilanteista tai sen jälkitapauksista sekä oikeusartikkeleita ja hallituksen esityksiä.

2 ULOSOTON JA POLIISIN TEHTÄVÄT

Tässä kappaleessa käsitellään ulosottoa, ulosottomiesten tehtäviä sekä poliisin virkatehtäviä. Ulosottomiesten tehtävistä kerrotaan lyhyesti, eri velvoitteiden täytäntöönpanosta, ulosottoselvityksestä sekä hädöstä. Poliisin tehtävistä kerrotaan yleisesti, jonka jälkeen perehdytään poliisin hädössä suorittamiin tehtäviin.

2.1 Ulosotto

Ulosotolla tarkoitetaan laiminlyödyn maksuvelvoitteen ja muun ulosottokaassa tarkoitetun velvoitteen täytäntöönpanoa. Yleisimmin kysymys on rahasaatavien perinnästä. (UK 4 luku 1 §.) Velkojan saatavan oikeellisuus tutkitaan tuomioistuimessa ja määrätään velallisen maksuvelvollisuudesta. Mikäli oikeuden tuomiota ei noudateta vapaaehtoisesti, se pannaan täytäntöön ulosotossa velkojan hakemuksesta. Täytäntöönpanosta vastaa valtion ulosottolaitos ulosottokaassa säädetyn järjestyksen mukaisesti. Ulosottokaari koskee yksityisoikeudellisten velvoitteiden täytäntöönpanoa. (Linna 2008, 17.)

Ulosottokaaren 1 luvun 2 §:ssä kerrotaan, että lain mukaista menettelyä noudatetaan myös soveltuvin osin verojen, maksujen, sakkojen sekä rikesakkojen ja muiden rahamääräisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Lisäksi ulosottoviranomaiselle kuuluu häätöjen, tuomioistuinten määräämien takavarikkojen sekä lapsen tapaamisoikeutta ja huoltoa koskevien päätösten täytäntöönpano.

Maksutehtävien täytäntöönpanossa ulosoton tehtävänä on perinnän lisäksi rehabilitaatio, eli pyrkimys saattaa velallisen taloudellinen toimintakyky ennalleen. (Linna 2008, 18.)

2.2 Ulosottomiehen tehtävät

Ulosottokaaren ensimmäisen luvun 7 §:n mukaan ulosottomiehenä toimivat kihlakunnanvoudit ja heidän alaisinaan toimivat kihlakunnanulosottomiehet, joille kuuluvat ne tehtävät, jotka kihlakunnanvoudi hänelle määrää. Näitä tehtäviä ovat esimerkiksi maksuvelvoitteen

täytäntöönpano, ulos-ottoselvitys, täytäntöönpanot luovutusvelvoitteesta, tekemisvelvoitteesta, kieltovelvoitteesta sekä hädöstä.

2.2.1 Maksuvelvoitteen täytäntöönpano

Maksuvelvoitteen täytäntöönpanosta kerrotaan ulosottoaaren 4 luvun 1 §:ssä. Maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa ulosottohakemuksen ja ulosottoasian vireilletulon jälkeen velalliselle annetaan vireilletuloilmoitus ja maksukehotus.

Maksukehotus johtaa yleensä maksuun, mikäli velallisella on rahaa. Ulosottomies voi antaa velalliselle maksuaikaa tietyn edellytyksin. Jos maksua ei saada maksukehotuksella tai maksuajan päätyttyä, niin ulosottomies toimittaa ulosmittauksen. Ulosmittauksen kohteena voi olla veronpalautukset, palkka, eläke tai joku muu toistuvaistulo, velallisen raha- tai tilivarat. (Linna 2008, 42.)

Joskus voidaan joutua ulosmittamaan myyntiä edellyttävää omaisuutta, kuten esimerkiksi kiinteistö tai ajoneuvo. Tällöin ulosmitattu omaisuus myydään joko huutokaupalla vai vapaalla myynnillä. Huutokaupasta tai myynnistä saadut rahavarat tilitetään velkojille. Mikäli velalliselta ei löydetä ulosmittauskelpoisia varoja tai hakijan koko saatavaa ei saada perityksi, niin hakijalle annetaan varattomuusestetodistus. (Linna 2008, 41.) Mikäli kyseessä on suppea ulosotto, niin ulosmitataan vain sellaista omaisuutta, jota ei tarvitse realisoida, eikä myyntiä tapahdu. (Linna 2008 42-43.)

2.2.2 Ulosottoselvitys

Ulosottoselvityksessä kerätään tietoja velallisen omaisuudesta, mikä on ulosottokelpoista. (UK 3 luku 57 §.) Velalliselle voidaan tehdä ulosottoselvitys, jossa hänen on annettava kattavat tiedot sekä nykyisestä että aiemmasta omaisuudestaan. Tiedot voidaan velvoittaa antamaan sakon uhalla. Väärien tietojen antaminen ja tietojen salaaminen ovat rikoksia. (Oikeus.fi. Viitattu 10.12.2019.)

Ulosottokaaren 3 luvun 48 §:ssä sanotaan, että velalliselle kuuluvaa omaisuutta saadaan etsiä vain siinä määrin, että se kattaa hakijan saatavan. Eli periaatteessa ulosotto selvityksen valinta on päätettävä hakijan saatavan suuruuden perusteella.

Ulosottoasia on aina perittävä normaalilla tavalla, jotta selvitys voidaan suorittaa. Selvitykselle ei kuitenkaan aina ole tarvetta, jos ulosottomiehellä on tarpeeksi kattava kuva velallisen varallisuudesta. (Linna & Leppänen 2014, 486.)

2.2.3 Luovutus-, tekemis-, ja kieltovelvoitteet

Luovutusvelvoite voi kohdistua irtaimeen tai kiinteään omaisuuteen ja se pannaan täytäntöön luovutustuomiolla. Luovutusvelvoitteen täytäntöönpanosta säännellään ulosottokaaren 7 luvun 9 §:ssä. Kiinteällä omaisuudella tarkoitetaan yleensä kiinteistöjä ja niiden luovutus tapahtuu käytännössä suorittamalla vastaajalle häätö. Jos kyseessä on irtaimen omaisuuden luovutus, niin asia pannaan täytäntöön siten, että ulosottomies noutaa omaisuuden vastaajalta ja luovuttaa sen hakijalle. Irtainta omaisuutta voi olla esimerkiksi ajoneuvo, lemmikkieläin tai arvoesine, kuten taideteos.

Tekemisvelvoitteen täytäntöönpanosta säädetään ulosottokaaren 7 luvun 12-15 §:ssä. Tekemisvelvoitteella tarkoitetaan vastaajalle tuomiossa annettua velvoitetta tehdä jotakin. Tekemisvelvoite laitetaan täytäntöön teettotuomiolla, mikä voi sisältää myös teettouhan. Teettämishallalla tarkoitetaan sitä, että hakija voi tarvittaessa tehdä itse velvoitteen tai teettää velvoitteen ulkopuolisella, jolloin siitä koituvat kustannukset kuuluvat vastaajalle. (Linna 2008, 229).

Kieltovelvoite koskee tuomiota, missä vastaajaa kielletään sakon uhalla tekemästä jotakin tai velvoitetaan sallimaan, että toinen tekee jotakin, pannaan täytäntöön siten, että ulosottomies hakee uhkasakon tuomitsemista, jos kieltoa on rikottu, ja asettaa tarvittaessa uuden uhkasakon. Jollei ulosotto perusteessa ole sakon uhkaa, ulosottomiehen on se ensin asetettava. (UK 7 luku 3 §).

Ennen uhkasakon asettamista tai hakemista tuomittavaksi ulosottomiehen on kehotettava vastaajaa noudattamaan asetettua velvoitetta. Mikäli kieltovelvoitetta rikotaan, niin ulosottomies voi ”sopivalla tavalla” estää kiellon rikkomista uudelleen. Tällaisia keinoja ovat muun muassa puomien asettaminen, tilojen lukitseminen, sinetöinti tai sähkövirtojen katkaiseminen. Vastaajaa kuullaan

ennen estämistöimiin ryhtymistä, paitsi jos se vaikeuttaa merkittävästi täytäntöönpanoa. (Linna 2008, 231.)

2.2.4 Häätö

Häätö on ulosottokaarella säädetyistä täytäntöönpanomuodoista raskain. Häädössä häädettävä henkilö ja hänen omaisuutensa poistetaan asunnostaan tai muista käytettävissä olleista tiloista. (Linna 2008, 223.)

Ulosottomies hoitaa häätöasian toimituksen. Ulosottomies voi velvoittaa vastaajan muuttamaan ja siirtämään omaisuutensa pois sakon uhalla, jos hän tulkitsee häädettävän maksukykyiseksi. (UK 7 luku 8 §). Mikäli häädettävä ei suostu poistumaan ulosottomiehen kehotuksesta huolimatta, voi ulosottomies kutsua poliisin virka-avuksi poistamaan henkilön paikalta. (UK 3 luku 23 §). Käsittelemme häätöprosessia tarkemmin myöhemmissä kappaleissa.

2.3 Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävänä on turvata oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, yleinen järjestys, turvallisuus sekä ylläpitää turvallisuutta ja ennaltaehkäistä rikoksia. Poliisin tehtäviin kuuluu paljastaa ja selvittää rikoksia sekä saattaa ne syyteharkintaan. Poliisi toimii yhteistyössä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Suomen poliisi tekee tarvittavissa tilanteissa kansainvälistä yhteistyötä. Poliisin tehtäviin kuuluu myös suorittaa lupahallintoon liittyviä tehtäviä sekä muita sille laissa säädettyjä tehtäviä, kuten esimerkiksi eläinten kiinniottaminen ja mahdollinen lopettaminen. Mikäli on löytynyt perusteltu syy siihen, että joku henkilö olisi kadonnut tai joutunut onnettomuuden uhriksi, poliisi ryhtyy toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. (PoL 1 luku 1 §.)

Poliisin tulee kunnioittaa perusoikeuksia sekä ihmisoikeuksia. Toimivaltuuksia käyttäessään poliisin tulisi valita perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka edistää parhaiten näiden oikeuksien toteutumista. (PoL 1 luku 2 §.)

2.4 Poliisin tehtävät häädössä

Kuten Poliisilain 1. luvun 1. ja 2. pykälästä voidaan päätellä, poliisin tehtävä myös häädössä on varmistaa, että häätö saadaan toimitettua. Poliisi varmistaa, että ulosottomiesten ja mahdollisten sivullisten turvallisuus säilyy sekä ehkäistä häätötilanteessa mahdollisten rikosten syntyminen. Poliisi voi takavarikoida esineitä tai omaisuutta, mikäli sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety tai se tuomitaan menetetyksi. (Pakkokeinolaki 7 luku 1§). Häädön osalta tämä tarkoittaa sitä, että mikäli häädön yhteydessä häädettävän asunnosta löytyy esimerkiksi huumeita, laittomia aseita tai muita laittomia esineitä, joita voidaan käyttää todisteena. Poliisi takavarikoi kyseiset esineet ennen kuin ulosottomiehet saapuvat asuntoon tekemään omat virkatehtävänsä.

3 HÄÄTÖPROSESSI

Ulosottokaaren 7 luku käsittelee häätöä, millä tarkoitetaan velvoitetta luovuttaa kiinteistön tai tilojen hallinta. Eli huoneistossa asuva henkilö ja hänen irtaimistonsa poistetaan huoneistosta häädön hakijan, yleensä huoneiston omistajan vaatimuksesta. Häädön yhteydessä voidaan periä myös maksamatta jääneitä vuokria, mikäli niistä on olemassa ulosottoperuste. (Linna 2008, 222.)

Kiinteistö: Kiinteistöllä tarkoitetaan tonttia, tilaa ja muuta Suomessa olevaa itsenäistä maanomistuksen yksikköä, joka on merkitty tai on merkittävä kiinteistönä kiinteistörekisteriin. (Myllymäki & Rabinä, 2016, 454.)

Asuinhuoneisto: Toiselle asumista varten vuokrattu huoneisto. (AVHL 1 luku 1§.)

Irtaimisto: Irtaimistoa on irtain omaisuus esimerkiksi ajoneuvot, arvopaperit, pankkitilillä olevat varat. Koti-irtaimistoa ovat kodissa olevat irralliset tavarat. (Oikeus.fi 2020. Viitattu 11.3.2020.)

Ulosottoperuste: Ulosoton täytäntöönpanon perustaksi kelpaava asiakirja. (Kartio, Koulu, Lindfors & Tepora 2010, 443.)

Ulosottomiehellä on oikeus ohjata häädettävä ulos huoneistosta tai pyytää poliisilta virka-apua, jos häädettävä ei suostu poistumaan huoneistosta vapaaehtoisesti tai käyttäytyy uhkaavasti. (UK 7 luku 23 §.)

Yleensä ratkaisua pyritään saamaan neuvottelemalla vuokralaisen kanssa ja mikäli yhteydenotot ja maksumuistutukset eivät auta, kannattaa turvautua perintätoimiston apuun. Mikäli vuokralainen ei kuitenkaan suoriudu vuokran maksamisesta, niin vuokranantaja voi joutua päättämään vuokrasopimuksen. Vuokrasopimus on aina mahdollista päättää sopimalla siitä yhdessä osapuolten kesken. Kuitenkaan määräaikaista vuokrasopimusta ei yleensä voi irtisanoa kesken sopimuskauden. Jos vuokralainen jättää vuokran kokonaan maksamatta vähintään kahden kuukauden ajalta, niin silloin voidaan turvautua vuokrasopimuksen purkamiseen. Häätö on yleensä viimeinen keino saada vuokralainen poistumaan asunnosta ja se voi olla pitkäaikainen prosessi. (Edilex 2017. Viitattu 26.11.2019.)

3.1 Vuokrasopimus ja sen päättäminen vuokranantajan toimesta

Vuokrasopimuksen päättäminen voi tapahtua eri tavoilla, vuokrasopimus voidaan joko irtisanoa tai purkaa. Vuokrasopimus päättyy yleisimmin, kun määräaikainen vuokrasopimus päättyy ajallisesti tai, kun vuokralainen tai vuokranantaja irtisanoo toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen. Vuokrasopimus voi päättyä myös erikoistilanteessa, kuten esimerkiksi, jos viranomainen kieltää huoneiston käytön tai huoneisto tuhoutuu. (Rikalainen 2009, 135.)

3.1.1 Vuokrasopimuksen irtisanominen

Vuokranantajan puolelta tapahtuvassa irtisanomisessa vuokralaiselle on annettava kirjallinen irtisanomisilmoitus, missä kerrotaan irtisanomisen peruste ja vuokrasuhteen päättymisajankohta. Irtisanomisilmoituksesta käy myös haaste vuokralaisen häätämistä, jossa vuokrasuhde vaaditaan päättymään. Irtisanominen tulee toimittaa todistettavasti vuokralaiselle. (AVHL 7 luku 54 §.)

Mikäli vuokranantaja irtisanoo toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen, niin irtisanomisaika alle vuoden kestäneissä sopimuksissa on 3 kuukautta ja yli vuoden kestäneissä vuokrasuhteissa 6 kuukautta. Asukkaan vuokranmaksuvelvollisuus jatkuu koko irtisanomisajan. Irtisanomisoikeutta käyttäessä vuokranantajalla tulee olla hyvän tavan mukainen peruste. Sellainen voi olla esimerkiksi, että vuokranantaja tarvitsee huoneistoa omaan tai perheenjäsenensä käyttöön. Vuokrasopimuksen irtisanominen tulee aina tehdä kirjallisesti. (Turunen, 2001, 53.)

Määräaikaisen sopimuksen irtisanominen on mahdollista vain asuinhuoneiston vuokrauksesta säädetyn lain sallimissa puitteissa. Vuokranantajalla on oikeus irtisanoa sopimus, jos hän tarvitsee asuntoa omaan tai perheenjäsenensä käyttöön syystä, jota hän ei ole aikaisemmin sopimusta tehdessä ottanut huomioon tai muusta tähän verrattavasta syystä sopimuksen jatkaminen sovitun määräajan loppuun olisi vuokranantajan kannalta ilmeisen kohtuutonta. Mikäli sopimus päättyy ennen aikaisesti, niin sillä osapuolella, joka ei ole sopimusta irtisanonut, on oikeus saada kohtuullinen korvaus hänelle aiheutuneesta vahingosta, minkä sopimuksen ennen aikainen purkaminen on aiheuttanut. (AVHL 7 luku 55 §.) Esimerkiksi vuokranantajalla voi syntyä vahinkoa menetetyistä vuokrista ja mahdollisesta asuinhuoneiston uudelleen vuokrauksesta.

3.1.2 Vuokrasopimuksen purkaminen

Vuokrasopimuksen purkamisen perusteista on säädetty huoneenvuokralain 8 luvussa. Vuokrasuhteen purkaminen edellyttää merkittävää sopimusrikkomusta. Vuokranantajalla on oikeus purkaa vuokrasopimus, jos vuokralainen laiminlyö vuokran maksun suorittamisen säädetyssä tai sovitussa ajassa, vuokraoikeus siirretään taikka huoneisto tai sen osa muutoin luovutetaan toisen henkilön käytettäväksi. Esimerkiksi vuokralainen ottaa alivuokralaisen vastoin sopimusta tai asunnon omistaja haluaa myydä asunnon. Vuokranantaja voi purkaa sopimuksen myös, jos huoneistoa käytetään muulla tavalla tai muuhun tarkoitukseen kuin vuokrasopimusta tehdessä on edellytetty, vuokralainen viettää tai antaa vietettävän huoneistossa häiritsevää elämää, vuokralainen hoitaa asuntoa huonosti tai vuokralainen rikkoo huoneistossa sitä, mitä järjestyksen tai terveyden säilyttämiseksi on määrätty tai säädetty. (AVHL 8 luku 61 §.)

Sekä toistaiseksi voimassa olevan, että määräaikaisen sopimuksen purkaminen on mahdollista ja purkamisperusteet ovat molemmissa samat. Mikäli sopimus puretaan vuokranantajan toimesta, niin se päättyy välittömästi ilman irtisanomisaikaa. Yleensä sopimuksen purkamiseen riittää se, että vuokranmaksamista on laiminlyöty kolmen kuukauden ajalta. Jos vuokralainen ei kykene maksamaan sovittuja vuokria, niin velkoja lähdetään perimään oikeusteitse. Häätötuomion saamisessa käräjäoikeudelta voi kestää muutama kuukausi. (Rikalainen 188-189.)

3.2 Häädön perusteet

Ennen kuin häätö voidaan panna täytäntöön, vaaditaan häätöperuste, jonka tuomioistuimien määrää. Häätöä ei saa vireille ilman ulosottolain mukaista häätöperustetta. Ulosottomiehen toimittaman häädön perusteena voi olla tuomioistuimen riita-asiassa antama tuomio, tuomioistuimen täytäntöönpantavaksi määräämä välitystuomio tai tuomio aviopuolisoiden yhteiselämän lopettamisesta, jossa toinen puolisoista joutuu muuttamaan pois heidän yhteisestä kodistaan. Tavallisin syy häätöperusteen antamiselle on yleensä vuokraoikeuden lakkaaminen, jolloin häädettävä ei suostu poistumaan asunnosta omatoimisesti. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017 kappale 7.)

3.3 Häätöä edeltävä käräjäoikeuden tuomio

Ilman lainvoimaisuutta oleva käräjäoikeuden häätötuomio voidaan panna täytäntöön, mikäli hakija asettaa vakuuden tuomion kumoamisesta tai muuttamisesta johtuvan korvaamisvelvollisuuden, täytäntöönpanokulujen ja täytäntöönpanon peruuttamistoimien varalta. (UK 2 luku 6 §).

Jos on annettu yksipuolinen häätötuomio tai hovioikeudentuomio, niin ne ovat täytäntöönpanokelpoisia välittömästi, ilman hakijavakuutta. (UK 2 luku 9 § ja 10 §).

3.4 Häädettävät

Häätötoimenpiteeseen voidaan ryhtyä ulosottoperusteen nojalla vastaajan lisäksi myös sellaista henkilöä vastaan, jolla on oikeus asua ulosottoperusteessa tarkoitettu tilassa tai muutoin käyttää niitä. (UK 7 luku 1 §). Tällaisia häädettäviä henkilöitä voivat olla esimerkiksi vastaajan perheenjäsenet tai alivuokralainen. (Linna 2008, 223).

Mikäli ulosottoperusteessa tarkoitetuissa tiloissa asuu lapsia tai välitöntä huolenpitoa vaativia henkilöitä, joiden asumisen järjestyminen ei ole selvillä on siitä häätöasian vireilletulosta ja siinä ilmenneistä olosuhteista on salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava paikkakunnan asunto- ja sosiaaliviranomaisille mahdollisimman pian. (UK 7 luku 3 §.)

3.5 Muuttokehotus ja muuttopäivä

Muuttokehotuksessa on ilmoitettava muuttopäivä, jolloin häädettävien on viimeistään muutettava pois tiloista, joita ulosottoperuste koskee. Muuttokehotuksessa on myös mainittava se, miten paikalle jääneen omaisuuden suhteen tulee lain mukaan menetellä. Muuttokehotus lähetetään kirjeitse häädettävälle ulosottoperusteisiin tiloihin ja mahdolliseen muuhun osoitteeseen, jos häädettävän tiedetään siellä oleskelevan. Muuttokehotus voidaan myös jättää suljettuna tai avonaisena ilmoituksena ulosottoperusteessa tarkoitettuihin tiloihin. (UK 7 luku 2 §.)

Ulosottomies ei voi ilman painavaa syytä määrätä muuttopäivää aikaisemmaksi kuin viikko tai myöhemmäksi kuin kaksi viikkoa siitä päivästä, kun muuttokehotus on tullut tiedoksi häädettävälle. Määrättyä muuttopäivää voidaan lykätä, jos siitä ei aiheudu hakijalle tuntuva haittaa. Häätö tulee toimittaa kahden kuukauden sisällä asian vireilletulosta, mikäli häädön lykkäämiselle ei ole erityisen

painavaa syytä. Häätöä voidaan hakijan suostumuksella lykätä enintään kuusi kuukautta ilman, että hakemus ehtii peruuntua. Lykkäystä koskevaan ulosottomiehen päätökseen ei saa hakea muutosta. (UK 7 luku 4 §.)

Hakijan vaatimuksesta tulee hädettävän maksaa hakijalle vuokraa siltä ajalta, kun hakemusta on lykätty. Vuokraa maksetaan muuttopäivästä lukien entisten ehtojen mukaisesti. Lykkäyksen ehdoksi voidaan asettaa myös se, että vuokra täytyy maksaa etukäteen, mikäli sitä pidetään kohtuullisena hädettävän kannalta. (UK 7 luku 4 §.)

Jos kysymyksessä on avioliittolain mukainen yhteiselämän lopettaminen tai muu siihen rinnastettava häätö, häätö on toimeenpantava muuttopäivää määräämättä niin pian kuin se kohtuudella käy päinsä. (UK 7 luku 4 §.)

Asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa 54§:n 1 momentin mukaan vuokranantajan on annettava kirjallinen irtisanomisilmoitus, jossa kerrotaan vuokrasuhteen päättymisajankohta. Vuokranantaja oli irtisanonut KKO 2016:6 tapauksessa vuokrasopimuksen kuitenkin ilmoituksella, jossa ei ollut ilmoitettu vuokrasuhteen päättymispäivää. Irtisanomisilmoituksessa oli mainittu irtisanomisajan pituus ja se, että irtisanomisaikaa aletaan laskemaan sen kuun viimeisestä päivästä, jonka aikana irtisanomisilmoitus on annettu vuokralaiselle tiedoksi. Korkeimmassa oikeudessa kuitenkin pintaan nousi kysymys siitä, että onko vuokranantajan ilmoituksessa noudatettu kyseistä lainkohtaa, kun kuitenkin ilmoituksessa ei ollut mainittu vuokrasuhteen nimenomaista päättymispäivämäärää.

Korkein oikeus totesi, että irtisanomisilmoitusta koskevien muotovaatimusten tarkoituksena on, että vuokralainen saa vuokranantajalta tiedot irtisanomisen perusteista ja siitä, milloin vuokrasuhde irtisanomisen johdosta lakkaa. Vuokralaisen kannalta on merkityksellistä, että vuokrasuhteen päättymisen ajankohta käy selvästi ilmi irtisanomisilmoituksessa. Säännöksessä, ei ole nimenomaisesti edellytetty tarkan päivämäärän ilmoittamista, muotovaatimuksia on siis tulkittava lain yleistavoitteen mukaisesti vuokralaisen tiedontarpeista lähtien.

Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että vuokralaiselle oli näiden tietojen perusteella annettu tarpeelliset tiedot vuokrasuhteen päättymisen ajankohdasta ja että irtisanomisilmoitus oli annettu lain edellyttämällä tavalla.

3.6 Häädettävän omaisuus

Mikäli häädettävä henkilö ei ole kuljettanut pois omaisuuttaan häädön toimituspäivänä, niin ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että ulosottooperusteissa tarkoitetuissa tiloissa sekä niihin välittömästi liittyvillä alueilla oleva omaisuus kuljetetaan pois. (UK 7 luku 6 §).

Häätökohteessa oleva omaisuus voidaan jaotella menettelyn suhteen seuraavasti:

- arvoton tai vähäarvoinen omaisuus
- myyntiarvoinen omaisuus
- erityisomaisuus

Arvoton tai vähäarvoiseksi katsottu omaisuus hävitetään ja muu omaisuus otetaan talteen. Hävittäminen voidaan antaa ulkopuolisen tehtäväksi tai hakijalle voidaan antaa lupa menetellä arvottoman tai vähäarvoisen omaisuuden suhteen haluamallaan tavalla. (UK 7 luku 6 §.)

Erityisomaisuutta ovat eläimet, säilytyskelvoton ja vaarallinen omaisuus, valokuvat, asiakirjat ja muut vastaavanlaiset esineet. Näiden suhteen ulosottomiehen on meneteltävä tavalla, jota olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää kohtuullisena. Esimerkiksi eläimet voidaan luovuttaa paikallisen eläinsuojeluyhdistyksen tai muun vastaavan toimijan huostaan. (UK 7 luku 6 §.)

Häätö voidaan toteuttaa myös jättämällä häädettävän omaisuus paikoilleen ja estämällä häädettävän pääsy tiloihin, esimerkiksi vaihtamalla lukot. Sen jälkeen, kun tilat on suljettu, häädettävän omaisuus saa olla paikoillaan enintään kuukauden ajan, minkä aikana omaisuus on kuljetettava pois tai myytävä paikan päällä, ellei häädettävä itse sitä ennen halua kuljettaa omaisuuttaan pois. Omaisuutta ei kuitenkaan saa jättää asuintiloihin, jos siitä aiheutuu hakijalle vähäistä suurempaa haittaa. (UK 7 luku 6 §.) Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, missä itse hakijalla on tarve asunnolle.

3.7 Ulosmittaus ja myyminen

Häädön kohteena oleva omaisuus voidaan ulosmitata, vaikka vastaajalla olisi oikeus erottaa se ulosmittauksesta. Ulosmitattu ja muu talteen otettu omaisuus myydään ulosottokaaren 5 luvussa

säädetyllä tavalla. Velallisella on kumminkin oikeus noutaa erottamisoikeuteensa kuuluva omaisuus sekä omaisuus, jota ei ole ulosmitattu, viimeistään myyntiä edeltävänä päivänä, jos hän maksaa hädöstä koituneet täytäntöönpanokulut ja ulosottomaksun. (UK 7 luku 7 §.)

3.8 Luovutusvelvoite

Ulosottoperuste, jossa vastaaja veloitetaan luovuttamaan hakijalle määrätty irtain omaisuus, pannaan täytäntöön siten, että ulosottomies käy noutamassa omaisuuden ja luovuttaa sen hakijalle. Ensin vastaajaa kuitenkin kehoitetaan luovuttamaan omaisuus hakijalle määrääjassa. (UK 7 luku 9 §.)

3.9 Tekemisvelvoite ja täytäntöönpano

Jos ulosottoperusteessa ei ole teettämisuuhkaa, täytyy ulosottomiehen ensiksi asettaa se. Ennen teettämisen asettamista, pitää kuitenkin vastaajaa kuulla, jollei se vaikeuta täytäntöönpanoa tuntuvasti. Teettämisuuhkaa koskeva päätös on annettava vastaajalle tiedoksi niin kuin 3 luvun 40 ja 41 § säädetään. (UK luku 7 13 §.)

Asianosaiskeskustelu tulee järjestää viimeistään kaksi viikkoa ennen kiinteistön huutokauppaa. Asianosaiskeskusteluun kutsutaan velallinen, hakija ja yhteisomistajat sekä kaikki tunnetut velkojat ja erityisen oikeuden haltijat, joilla on panttioikeus tai muu asianosaisluettelon merkittävä oikeus (asianosaiskeskustelun asianosaiset). Kutsu asianosaiskeskusteluun on lähetettävä viimeistään neljä viikkoa ennen keskustelua. (UK 3 luku 40 §.)

Kutsussa tulee olla:

- 1) tarpeelliset asianhallintatiedot;
- 2) keskeiset tiedot asianosaiskeskustelusta ja kuulutuksesta;
- 3) kehoitus oikeuden haltijoille ilmoittaa asianosaiskeskustelussa tai kirjallisesti sitä ennen saatavansa tai muu oikeutensa (valvonta);

4) kehoitus esittää velkakirja tai muu saamistodiste sekä panttikirja tai muu mahdollisesti oikeuden perusteena oleva asiakirja.

”Kutsussa tulee ilmoittaa 53 §:ssä säädetyistä myöhästymisen seurauksista ja siitä, ettei huomautuksia tai vaatimuksia valvonnoista, myyntiehdoista tai myyntijärjestyksestä oteta huomioon asianosaiskeskustelun jälkeen.” (UK 3 luku 41 §.)

Ensin tulee noudattamiskehoitus, jossa vastaajaa kehoitetaan tekemään heti tai määrättyssä ajassa ulosottoperusteessa määrätty toimi. Mikäli vastaaja ei tätä noudata ulosottomies antaa hakijalle luvan työn tekemiseen tai teettämiseen. Ulosottomies antaa virka-apua vaadittaessa. (UK 7 luku 12 §.)

3.10 Kieltovelvoite

Kieltovelvoite on sitä, kun sakon uhalla kielletään tekemästä jotakin tai veloitetaan sallimaan, että toinen tekee jotain. Kieltovelvoite pannaan täytäntöön siten, että ulosottomies hakee uhkasakon tuomitsemista, mikäli kieltoa on rikottu. Jos kieltoa on rikottu asettaa ulosottomies mahdollisen uuden uhkasakon. Jos ulosottoperusteessa ei ole uhkasakkoa, on se ensin laadittava. (UK 7 luku 16 §.) ”Kieltovelvoitetta koskevassa noudattamiskehoituksessa vastaajaa on kehoitettava välittömästi noudattamaan ulosottoperusteessa asetettua velvoitetta.” (UK 7 luku 16 §.)

Jos ulosottomiehellä on sopiva tapa estää kiellon uudelleen rikkomisen, on sellaiseen toimeen ryhdyttävä, jos kieltoa on ehditty jo rikkoa. Vastaajaa on kuitenkin kuultava enne kuin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä. (UK 7 luku 17 §.)

3.11 Virka-apu

Virka-avulla tarkoitetaan ulosottomiesten keskinäistä toisilleen antamaa apua, sekä muiden viranomaisten antamaa virka-apua. Yleisimmin ulosottomies käyttää virka-avukseen toista

ulosottoviranomaista, sekä poliisia. Muita virka-apua antavia viranomaisia ovat poliisin lisäksi sosiaali-, vero-, tulli-, ja rajaviranomaiset. (Linna 2008, 29.)

3.11.1 Keskinäinen virka-apu

Jos vastaava ulosottomies pyytää, täytyy muiden ulosottomiesten antaa hänelle virka-apua ja tarvittavia tietoja. Virka-apua voi pyytää, mikäli se on tarkoituksenmukaista ja otetaan huomioon ulosoton tuloksellisuus, paikkakuntien väliset etäisyydet ja muut vastaavat seikat. Kertyneitä varoja ei saa tilittää virka-aputoimin. Virka-avun pyytäjän tulee valvoa, että peritty määrä ei ylitä velallisen maksuvelvoitetta, ja antaa sitä varten muita sitovat ohjeet. (UK 3 luku 16 §.)

Esimerkiksi jos vastaajan asuin- tai kotipaikka muuttuu, asia siirretään uudelle vastaavalle ulosottomiehelle. Keskeneräinen tai pian päätökseen saatettavissa oleva toimi on kuitenkin lupa hoitaa loppuun virka-apuna. (Linna 2008, 34.)

3.11.2 Poliisin antama virka-apu

Poliisin täytyy antaa pyynnöstä virka-apua toiselle viranomaiselle, jos niin erikseen säädetään. Tässä tilanteessa tarkoitetaan, että jos ulosottomies kohtaa vastarintaa ja häntä estetään tekemästä virkatehtäväänsä, voi hän kutsua virka-apua poliisilta. (PoL 9 luku 1 §.)

Esimerkiksi jos kutsussa oli noutouhka, mutta velallinen ei saavu paikalle, poliisi noutaa velallisen selvitykseen ulosottomiehen kirjallisesta pyynnöstä. Velallista ei kuitenkaan ole sallittua pitää säilössä odottamassa ulosottoselvitystä, vaan ulosottomiehen on itsensä saavuttava paikalle. (Linna 2008, 81-82.)

3.11.3 Virka-apu vuokralaiselle ja vuokranantajalle

Vuokranantajalla on oikeus saada virka-apua poliisiviranomaiselta, jos vuokralainen ei päästä vuokranantajaa tarkastamaan asuntoa sopivana aikana. Myös mikäli huoneisto on tarkoitus myydä

tai on uudelleen vuokrattavissa, on vuokranantajalla oikeus näyttää huoneistoa vuokralaiselle sekä vuokranantajalle sopivana aikana. (AVHL 2 luku 22 §.)

Vuokralaisella on oikeus saada virka-apua poliisiviranomaiselta, mikäli vuokranantaja estää oikeudettomasti vuokralaista käyttämästä hänelle vuokrasopimuksessa tai AVHL:n mukaan kuuluvaa oikeutta. (AVHL 1 luku 14 §.)

4 VOIMA- JA PAKKOKEINOT

Voima- ja pakkokeinoilla tarkoitetaan laissa säädettyjä keinoja, joilla pyritään murtamaan vastarinta, joka yrittää estää ulosotto- ja poliisimiehen virkатыötä. ”Pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.” (Pakkokeinolaki 1 luku 3 §.)

Pakkokeinothan sisältävät jo itsessään sanana sellaisen vivahteen, että toimenpide voidaan toteuttaa tarpeen vaatiessa pakolla, eli fyysisiä voimakeinoja käyttäen. Näin voidaan toimia, mikäli esimerkiksi pakkokeinoja toimeenpaneva poliisimies kohtaisi vastarintaa. Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 17 pykälän nojalla oikeus murtaa kyseinen vastarinta. Voimakeinoja voidaan käyttää myös kiinniotossa ja vapautensa menettäneen henkilön pakenemisen estämiseksi. Huomioon on otettava, että esimerkiksi ampuma-asetta ei saisi käyttää sellaisen henkilön kiinniottamiseksi, joka pyrkii estämään kiinniottoa pelkällä pakenemisella, ilman vaarallista vastarintaa. Pakkokeino ei kuitenkaan menetä pakkokeinon luonnettaan sen johdosta, että toimenpiteen kohde suostuu siihen vastustelematta. (Helminen, Kuusimäki, Rantaeskola 2012, 273.)

Katsaus ulosoton säännöshistoriaan osoittaa, että vuoden 1734 lain ulosottokaareissa ei ollut vielä säännöstä velallisen henkilökohtaisesta koskemattomuudesta. Vuonna 1889 lainvalmistelukunta esitti ulosottolakiehdotuksessaan 3 luvun 30 pykäläksi säännöstä, missä säädettiin seuraavasti: *”om han möter motstånd, använda våld och af polismakten påkalla bistånd.”* Mikä tarkoittaa, että ulosottomiehellä oli oikeus käyttää väkivaltaa kohdatessaan vastarintaa ja pyytää apuvoimia poliisilta. Lakivaliokunta tarkensi kuitenkin sanamuotoa niin, että väkivaltaa voitiin käyttää sen verran vain kuin vastarinnan voittamiseksi on tarpeen. (Linna 2000,8 Viitattu 26.11.2019.)

Ulosottolain 3 luvun 30 pykälää muutettiin vuonna 1967 samassa yhteydessä kuin poliisin ja eräiden muiden viranomaisten oikeutta voimakeinojen käyttämiseen tarkistettiin. Uudistuksen perusteluissa todettiin, että vallitseva oikeuskäsitys ei hyväksynyt rajatonta oikeutta voimakeinojen käyttöön. (HE 67/1966 vp s. 6.) Voimakeinojen käyttämistä rajoitettiin puolustettavissa oleviin voimakeinoihin.

Nykyaikaisen ulosottokaaren mukaan ulosottomiehellä on vastarintaa kohdatessaan oikeus saada poliisilta virka-apua, mutta hän voi myös itse käyttää sellaisia voimakeinoja, joita täytäntöönpanotehtävän laatu, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutoinkin huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. (UK 3 luku 83 §.)

Aloitettun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, mikäli teko ei ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana. Puolustettavuutta arvioidessa otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, hyökkääjän ja puolustajan henkilö sekä muut olosuhteet.

Jos puolustautumisessa hätävarjelen rajat on ylitetty (hätävarjelen liioittelu), niin tekijä on siitä huolimatta rangaistusvastuusta vapaa, mikäli olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista tilanteeseen, kun huomioon otetaan hyökkäyksen vaarallisuus, yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin. (RL 4 luku 4 §.)

4.1 Ulosottomiehen voima- ja pakkokeinot

Ulosoton pakkokeinoilla tarkoitetaan ulosoton viranomaistoimin, julkista valtaa käyttämällä tuomiossa tai ulosottooperusteessa asetettua velvoitetta, jonka vapaaehtoinen suorittaminen on laiminlyöty. Ulosoton tehtävien ja niiden luonteen vuoksi ulosottomiehellä on oltava mahdollisuus käyttää pakkokeinoja menettelyssään. Pakkokeinoilla tarkoitetaan tässä niitä keinoja, joilla pakotetaan tietty henkilö toimimaan velvollisuutensa mukaisesti ulosottomenettelyssä. Pakkokeinoilla on tarkoituksena turvata siviilitäytäntöönpanon onnistumista. Pakkokeinojen käyttö ei useissa ulosottotilanteissa kuitenkaan aktualisoidu, vaan riittää, että se on toiminut uhkauksena tietyn asian suorittamista varten ja osapuolet täyttävät velvollisuutensa vapaaehtoisesti pakkokeinojen käytön uhalla. (Linna & Leppänen 2014, 589.)

Ulosottokaaren 3 luvun 82 ja 83 pykälien mukaan voimakeinoja voidaan kohdistaa lukkoihin sekä muihin ulosottomiehen tiettyjen tiloihin pääsyn estäviin laitteisiin ja myös henkilöihin. Lukot voidaan avata yleisavaimella tai murtamalla, mikäli sitä voidaan olosuhteisiin nähden pitää perusteltuna. Kyseisiä voimakeinoja ulosottomies voi käyttää ulosmitattavaa omaisuutta tai välttämätöntä selvitysaineistoa etsiessään. Tiloihin voidaan tarvittaessa mennä voimakeinoin, kun ulosottoimitus edellyttää pääsyä kyseiseen paikkaan. Esimerkkinä tyypillisestä

ulosottoimituksesta, jossa voidaan joutua turvautumaan voimakeinoihin, voidaan pitää häättöä. Asianomaiselle tulee kuitenkin antaa tilaisuus omatoimiseen lukkojen avaamiseen, ellei täytäntöönpano sen vuoksi vaarannu.

Jos joku käyttää ulosottomiestä vastaan sellaista fyysistä vastarintaa, jonka avulla pyritään estämään täytäntöönpano tai ainakin vaikeuttamaan sitä tuntuvasti, niin henkilöön kohdistuvat voimakeinot ovat sallittuja. Tällöin ulosottomiehellä on oikeus saada virka-apua poliisilta. (Linna 2008, 94.)

Poliisi voidaan pyytää ulosottomiehen toimesta paikalle myös ennakoivasti, mikäli vastarintaa on odotettavissa. Ulosottomies saa vastarintatilanteessa itsekin käyttää voimakeinoja, jos voimakeinot ovat tarpeellisia vastarinnan murtamiseksi ja ne ovat puolustettavissa, ottaen huomioon täytäntöönpanotehtävän laadun, vastarinnan vaarallisuuden sekä tilanteen kokonaisuudessaan. (UK 3 luku 83 §.)

Voimakeinojen käyttäminen ei ole rajoitettu virkamiehen väkivaltaisen vastustamiseen. (RL 16 luku 1 §). Vastarintana voidaan pitää myös sitä, että joku asettuu ulosottomiehen tielle estääkseen ulosmittaustoimituksen suorittamisen tai pakenee paikalta ulosmitattava omaisuus mukanaan. (Linna 2008, 95).

”Puolustettavina ei voida pitää vammoja aiheuttavia voimakeinoja – ei, vaikka voimakeinot sinällään olisivat tarpeen (tai välttämättömiä) vastarinnan murtamiseksi.” (Linna 2008, 95). Hätävarjeluun ulosottomiehellä on tuki hyökkäystilanteessa normaali rikoslain 4 luvun 4 pykälän 1 momentin mukainen oikeus. Ulosottomies saa ohjata sellaisen henkilön pois paikalta, joka estää täytäntöönpanon asianmukaisen toimituksen tai pyytää tarvittaessa poliisilta virka-apua kyseisen henkilön poistamiseksi.

4.1.1 Nouto

Pakkokeino nouto tarkoittaa sitä, että henkilö noudetaan paikalle esimerkiksi ulosotto selvitykseen. Pakkokeinona nouto eli tuominen on harvoin käytetty pakkokeino, harvinaisuus johtuu siitä, että noutoa käytetään tehosteena siinä, että henkilö saapuisi paikalle. Ulosottomenettelyn osapuolilla ei kuitenkaan ole yleensä velvollisuutta saapua paikalle. Esimerkiksi täytäntöönpanotoimitukseen kutsutun poisjäänti ei itsessään estä toimituksen etenemistä. Poikkeuksena on kuitenkin

ulosottoselvitys, johon velallisen on saavuttava paikalle henkilökohtaisesti. (Linna & Leppänen 2014, 603.)

4.1.2 Uhkasakko

Uhkasakon asettaa ulosottomies. Uhkasakko on yleensä rahamäärältään kiinteä, mutta se voidaan määrätä juoksevaksi niin, että suuruus määräytyy ajan kulumisen mukaan. Ennen kuin uhkasakko voidaan asettaa, on ulosottomiehen varattava velvoitettavalle tilaisuus tulla kuulluksi sopivalla tavalla, esimerkiksi puhelimitse, ellei se vaikeuta tuntuvasti täytäntöönpanoa. Uhkasakon edellytyksenä on, että kyseisellä henkilöllä on velvollisuus siihen toimeen, mihin uhkasakolla ollaan kyseistä henkilöä pakottamassa. Uhkasakon asettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös. Päätöksessä on yksilöitävä selvästi, että mihin kyseinen henkilö on velvoitettu sekä milloin, mihin mennessä ja mistä lähtien velvoitetta on noudatettava. Uhkasakko voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön, jolla on oikeudellinen mahdollisuus noudattaa tai toteuttaa määrätty velvollisuus. Mikäli uhkasakkoa kohdistetaan useisiin henkilöihin, on kullekin asetettava erillinen uhkasakko. Uhkasakolle ei ole asetettua ylärajaa laissa, mutta on otettava huomioon, että se mitoitetaan sen verran suureksi, että velvoitetta voidaan odottaa noudatettavan. Kuitenkin huomioon ottaen suhteellisuusperiaate, jonka mukaan sakon määrä ei voi olla kuitenkaan kohtuuttoman suuri suoritettavaksi. (Linna & Leppänen 2014, 596.)

4.1.3 Lukkoseppähäätö

Häätö voidaan toimittaa myös jättämällä omaisuus paikoilleen ja estämällä hädettävän pääsy kyseisiin tiloihin. Tätä kutsutaan termillä lukkoseppähäätö. Hädettävän pääsy tiloihin estetään vaihtamalla lukko tai sarjoittamalla lukko uudelleen taikka pääsy estetään muulla lukitsemiseen liittyvällä tavalla. Lukkoseppähäätö voidaan toimittaa esimerkiksi, jos hädettävän omaisuus ulosmitataan ja omaisuuden myynti on tarkoituksenmukaista järjestää hädön kohteena olevassa tilassa. Lukkoseppähäätö voi olla myös oleellinen silloin, kun ulosottomiehen käytössä olevat

varastotilat ovat puutteelliset. Häädettävän omaisuutta ei saa kuitenkaan jättää asuintiloihin, jos siitä aiheutuu hakijalle vähäistä suurempaa haittaa, esimerkiksi jos hakija tarvitsee tilat omaan käyttöönsä. Paikalle ei saa jättää vaarallista tai pilaantuvaa omaisuutta tai eläimiä ilman hoitoa. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, Kappale 7, lukkoseppähäätö.)

4.2 Poliisin voima- ja pakkokeinot

Toimenpiteitä suorittaessaan poliisin pitää pystyä puolustamaan ratkaisuaan suhteessa tehtävän tärkeeseen, vaarallisuuteen, kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteeseen, henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen tai muihin vastaaviin seikkoihin ja muihinkin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. (PoL 1 luku 3 §.) Kyseisillä toimenpiteillä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on tarpeellista, eikä poliisin toimenpiteet saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä, jotta tehtävä saadaan suoritettua. (PoL 1 luku 4 §.)

Kun poliisi suorittaa virkatehtävänsä, on hänellä oikeus käyttää voimakeinoja vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi tai välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää tilanteeseen nähden puolustettavina. Jos poliisi joutuu käyttämään voimakeinoja, täytyy ennen niiden käyttöä, ottaa huomioon, että kuinka tärkeä ja kiireellinen tehtävä on kyseessä, kuinka vaarallinen vastarinta on edessä sekä onko kyseisten voimakeinojen käyttö perusteltavissa. Arviointiin vaikuttaa myös se, että mitkä ovat käytössä olevat voimavarat ja tietenkin muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. (PoL 2 luku 17 §.)

Poliisilla on virkatehtävänsä aikana oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään.

Aloitettun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. (RL 4 luku 4 §.)

Hätävarjelussa poliisi toimii ja kantaa virkavastuuta. Hätävarjelua arvioitaessa on otettava huomioon poliisin koulutuksessa ja kokemuksen perusteella asetetut vaatimukset. (PoL 2 luku 17 §.)

Apukeinoina poliisi käyttää fyysistä voimaa tai erilaisia apuvälineitä, kuten patukoita, kaasusumutinta, tai ampuma-asetta. Ampuma-asetta poliisi voi käyttää vain siinä tapauksessa, jos tarkoituksena on pysäyttää henkilö, joka aiheuttaa välitöntä vaaraa toisen hengelle tai terveydelle tai jos mitään muuta lievempää keinoa ei ole mahdollista käyttää. Ampuma-asetta voidaan myös käyttää, kun suoritetaan kiireellistä ja tärkeää tehtävää, jos halutaan poistaa esine, eläin tai muu vastaava este. Asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ase ole ladattu kaasupatruunoilla tai muilla vastaavilla ammuksilla. (PoL 2 luku 19 §.)

Voimakeinoja käyttäessään poliisin on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Virkatehtävää suorittaessaan poliisin on ilmoitettava kohteena olevalle henkilölle, että hän voi joutua voimakeinojen käytön kohteeksi. Mikäli kohde on mahdollista tavoittaa, on ilmoitus tehtävä ymmärrettävällä tavalla. (PoL 2 luku 18 §.)

Poliisilla on mahdollista käyttää virkatehtävää suorittaessaan erilaisia pakkokeinoja kuten kiinni ottaminen, mikäli tähän on perusteltu syy esimerkiksi rikosepäily. (PKL 2 luku 1§.) Vangitseminen, jos tuomioistuimesta tällainen tuomio on määrätty. (PKL 2 luku 11§.) Passin myöntämiskielto, mikäli henkilö on tutkinta-arestissa. (PKL 2 luku 12§.) Matkustuskielto, jos rikoksesta epäillyn oletetaan lähtevän pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. (PKL 5 luku 1§.) Oikeus takavarikoida esineitä, mikäli epäillään, että ne on rikoksella viety tai liittyy jollakin tapaa rikokseen tai esineet ovat muuten luvattomia. (PKL 7 luku 1§.)

Pakkokeinoa liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei kuitenkaan pidä jatkaa yhtään pidempään kuin on välttämätöntä, eikä rajoittaminen saa aiheuttaa tarpeetonta kipua tai vaaratilannetta. (PoL 2 luku 20 §.)

4.3 Voima- ja pakkokeinot häätötilanteessa

Häätötilanteessa käytettävien voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja puolustettavia, käyttö niitä sitten ulosottomies tai poliisi. Tilanteessa tulee ottaa huomioon täytäntöönpanotehtävän laatu, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutoinkin. (Linna 2018, 52.)

Kunkin tilanteen ominaispiirteet määräävät sen, että millaisia voimakeinoja voidaan pitää tarpeellisina ja puolustettavina. Yleensä katsotaan, että ulosottomiehen enimmäismääräinen voimakeino on ohjata henkilö ulos tiloista. Säännöksissä sallitaan myös hädettävän kantaminen ulos tiloista, jollei tämä asetu aktiiviseen vastarintaan. Käytännössä kuitenkin ulosottomiehet yleensä pidättäytyvät kaikista henkilöön kohdistuvista voimakeinoista ja pyytävät poliisin paikalle, mikäli tilanne on ennakoitu vaikeaksi, tai hädettävä vaaralliseksi. Tällä vältetään parhaiten vastarinnan syntyminen ja työturvallisuuden kannalta riskitekijöiden uhka. (Linna 2018, 52.)

Voimakeinoja ei ole tarpeellista käyttää, mikäli vastarinta on mahdollista saada muulla tavalla päättymään. Aluksi tulee sitkeästi suostutella hädettävää siirtymään itse pois tilasta. Häätö on täytäntöönpanomuotona ehdoton. Ei voida ajatella, että muuttovelvollisuus väistyisi, jos joudutaan käyttämään voimakeinoja. Voimakeinoja käytettäessä tulee ottaa huomioon, ettei hädössä ole sellaista ainutkertaisuutta ja kiireellisyyttä kuin ulosmittauksessa, jossa omaisuus on mahdollista menettää lopullisesti, jos sitä ei heti ulosmitata. Häädön täytäntöönpanon kiireellisyys voi johtua siitä, että hädettävä aikoo vahingoittaa tiloja tai aiheuttaa tuntuva häiriötä. (Linna 2018, 52.)

Mikäli harkitaan voimakeinojen käyttöä, tulee tilanne ottaa huomioon kokonaisuutena. Jos tilassa on esimerkiksi lapsia tai vanhuksia, tulee voimakeinot mitoittaa minimiinsä ja lisäksi tulee ilmoittaa asunto- ja sosiaaliviranomaisille. (Linna 2018, 52.) Poliisilla on virkatehtävää suorittaessaan poliisilain 2 luvun 17 pykälän mukaan oikeus käyttää voimakeinoja vastarinnan murtamiseksi, joka tarkoittaa sitä, että poliisi voi käyttää puolustettavina olevia voimakeinoja, mikäli hädettävä asettuu vastarintaan tai käyttäytyy muuten aggressiivisesti poliisia tai ulosottomiehiä kohtaan. Voimakeinoja käytäessä täytyy arvioida se, millaista vastarintaa on edessä, onko hädettävällä jokin teräase tai ampuma-ase kädessään tai saatavilla vai yrittääkö hädettävä esimerkiksi vain käsin estää poliisia ja ulosottomiestä suorittamasta tehtäväänsä. Tilanteessa on toimittava kuitenkin tavalla, jolla minimoidaan vahingon määrä.

Ulosottokaaren 7 luvun 5 pykälässä mainitaan, että ”Häätö toimitetaan poistamalla ulosottoperusteessa tarkoitetuista tiloista häädettävät ja siellä oleva omaisuus.” Mikä tarkoittaa, että ulosottomies saa toimivallan poistaa häädettävä ja häädettävän omaisuus tiloista, mutta ei saa ottaa esimerkiksi tilojen avaimia väkisin haltuun. Uhkasakkoa ei voida myöskään käyttää avainten luovutuksen tehosteena. (Linna 2018, 52.)

Pakkokeinoja häätötilanteessa voidaan käyttää tarpeen vaatiessa ulosottomiehen ja poliisin toimesta. Häätöä voidaan yrittää nopeuttaa sakon uhalla tai lukkoja murtamalla, mikäli häädettävä ei itse poistu asunnosta tai yrittää vaikeuttaa häätöä. Poliisi voi tehdä poliisilakiperusteisen kiinnioton, mikäli henkilö on päihtynyt niin, että hän aiheuttaa mahdollista terveydellistä vaaraa itselleen tai muille ja aiheuttaa mahdollista häiriötä järjestykselle ja turvallisuudelle. (Laki päihtyneiden käsittelystä 461/1973.) Käyttäytyä esimerkiksi muuten aggressiivisesti eikä meinaa rauhoittua ja aiheuttaa julkista tai kotirauhaa rikkovaa häiriötä, jolloin kiinniottoon on perusteet. (PolL 2 luku 5§.)

5 ULOSOTTOMIESTEN HAASTATTELUT

Otimme yhteyttä Oulun seudun ulosottovirastoon ja pyysimme haastateltaviksi ulosottomiehiä, joista haastatteluun saimme myöntävän vastauksen viideltä ulosottomieheltä. Haastattelimme heitä helmikuussa 2020. Ulosottomiehen haastatteluissa sovittiin, että haastateltavat ovat tutkimuksessa anonyymejä. Ulosottomies E haastateltiin yksilönä ja loput yhdessä ryhmähaastattelussa. Ryhmähaastattelusta muodostui enemmän vapaamuotoinen keskustelu kuin suora haastattelu.

Työ on lainopillinen tutkimus ja perustuu teoriaan. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi siksi, että se koettiin parhaaksi vastausten laajuuden takia. Haastattelu mahdollisti jatkokysymysten ja tarkentavien kysymysten kysymisen. Haastattelun ansiosta saatiin aineistoa ja vastauksia kysymyksiin ja asioihin, joita ei olisi välttämättä hoksattu kysyä, ellei niitä olisi keskustelun aikana ilmennyt. Kyseisiä asioita ei olisi tullut välttämättä ilmi esimerkiksi kyselylomakkeen vastauksissa.

Haastatteluissa ilmeni, että varsinaisia vaaratilanteita häätötilanteissa ulosottomiesten mukaan sattuu todella harvoin. Ulosottomiehet kertoivat, että tyypillisesti he kohtaavat enemmän sanallista suunsoittoa, kuin fyysistä vastarintaa. Jos on kuitenkin tiedossa sellainen henkilö, joka voi käyttäytyä uhkaavasti, niin poliisi on aina ollut mukana rauhoittamassa tilannetta ja turvaamassa selustaa. Pääosin uhkaavista tilanteista ulosottomiesten mukaan selvittää kuitenkin puhumalla, eikä ulosottomiehet itse ole joutuneet käyttämään fyysisiä keinoja. Ulosottomiehet kertoivat, että tyypillisesti työtehtäviä vaikeuttavat enemmän asukkaan kotieläimet kuin asukas itse. Seuraavissa kappaleissa on tarkemmin ulosottomiesten omia näkemyksiä ja kokemuksia häätötilanteista.

5.1 Ulosottomies A

Ulosottomies A on toiminut ulosottomiehen tehtävissä viimeiset 13 vuotta. Ulosottomies A on kokenut vaaratilanteita ja mahdollisia vaaratilanteita toimittaessaan häätöä, mutta pääsääntöisesti niistä on selvitty poliisin antaman virka-avun avulla. Joissain A:n kokemissa tapauksissa on ollut esillä esimerkiksi pesäpallomaila talon nurkalla valmiina, mutta sitä ei kuitenkaan ollut yritetty käyttää ja hän meinasikin, että niitä yleensä käytetään enemmänkin esimerkiksi mahdollisia velkojia varten eikä ole välttämättä tarkoitettu heitä varten. Koirista sen sijaan olisi ollut

enemmänkin haittaa ja vaaraa, mikäli poliisi ei olisi ollut mukana toimituksessa. Eräessä tilanteessa oli ollut niin aggressiivinen koira, että se oli yrittänyt hyökätä heti poliisinkin kimppuun, mikäli sen vierestä yritti kävellä. Poliisi oli kuitenkin käskenyt koiran omistajaa pitämään sen kurissa ja tilanteesta selvittiin ilman mitään vahinkoja. ”Nämä koirat ovat yleensä suojelukoiriksi hankittu ja ne on yritetty kouluttaa aggressiivisiksi ja niitä on monesti kohdeltu huonosti, jonka vuoksi käytös on sellaista”, A totesi. Ulosottomies A:n mukaan kuitenkin eläimiä kohdellaan monesti jopa paremmin kuin ihmisiä häätötilanteissa. Aina on eläinlääkäri paikalla, joka hoitaa eläimen suojaan, rokottaa sen ja järjestää mahdollisesti vielä eteenpäin annettavaksi. Ulosottomies A:n mukaan on hyvä, että varsinkin alkuvaiheissa on kokeneempi ulosottomies ollut mukana perehdyttämässä uusia työntekijöitä tehtävään, niin hän on esimerkiksi sitten itsekin pikkuhiljaa uskaltanut alkaa ottaa enemmän vastuuta niissä tilanteissa. Kuitenkin harvassa on ne tilanteet, jossa on tarvittu virka-apua poliisilta.

5.2 Ulosottomies B

Ulosottomies B on toiminut virkatehtävissään 34 vuotta. Hän kertoi, että ei ole kohdannut vaaratilanteita, mutta jos entuudestaan on tiedossa tällainen vaarallinen paikka, niin poliisi on aina ollut mukana auttamassa ja rauhoittamassa tilannetta. Ulosottomies B kertoi, että ei ole häätötilanteissa kohdannut koiria, mutta mainitsi yhdestä erikoisesta häätötilanteesta, jossa häädettävällä oli 10 kissaa. Paikalle oli pitänyt tilata eläinlääkäri ja iso porukka hakemaan kissoja pois.

5.3 Ulosottomies C

Ulosottomies C on toiminut ulosottomiehen tehtävissä alle 10 vuotta ja kertoi, että ei ole joutunut vaaratilanteisiin ja jos on ollut tiedossa tällainen potentiaalinen vaarallinen henkilö häädettävänä, niin on poliisi ollut aina matkassa ja silloin selusta on turvattu. Sellaisia vaikeita tilanteita, joissa häädettävä ei vapaaehtoisesti ole suostunut lähtemään oli ollut muutamia ja oli jouduttu ääntä käyttämään enemmän. Niistäkin tilanteista oli puhumalla selvitty, ettei ollut hänellä itsellään tarvinnut alkaa painimaan häädettävien kanssa. Ulosottomies C kertoi, että tällaisessa

hätötilanteessa, jossa häädettävä ei suostu lähtemään on yleensä tilanteessa ollut kysymys tietynlaisesta henkien taistosta tai valta-asetelmasta ulosottomiehen ja häädettävän välillä, että lähtekö asunnosta ulosottomies vai lähtekö häädettävä.

Vaikka mitään vaaratilanteita ei ollut sattunut kohdalle, niin sanallisia loukkauksia oli saanut kuulla aina silloin tällöin häätötapauksissa. Esimerkiksi jos häädettävä oli pyytänyt hädönlykkäystä, eikä ulosottomies halunnut sitä myöntää, niin häädettävä saattoi joskus käyttää uhkaavaa tai aggressiivista tyyliä, minkä avulla pyrki vaikuttamaan lykkäyksen myöntämiseen. Tämä on ulosottomies C:n mukaan melko yleistä.

Yleensä jos ihminen joudutaan häätämään, eli häädettävä tai joku muu on häädettävässä asunnossa vielä, niin on kaksi vaihtoehtoa. Jos häädettävä on sellainen henkilö, joka ei pysty huolehtimaan itsestään, on tehty ilmoitus sosiaaliviranomaisille ja he ovat huolehtineet henkilöstä, ettei ketään ikinä ole jätetty heitteille. Ja mikäli häädettävä on ollut sellainen, joka kykenee huolehtimaan itsestään, niin hänet on häädetty asunnosta ja hänen omaksi asiakseen on jäänyt miettiä, minne menee yöksi. Ulosottomiehet aina systemaattisesti antavat neuvoa, mistä kodittomille Oulusta löytyy paikka, minne voi mennä.

Ulosottomies C arvioi, että poliisi on ollut mukana alle 5%:ssa häätötapauksissa. Hän myös kertoi kaksi tapausta, jolloin poliisi oli ollut mukana. Molemmissa häätökohteissa oli iso ja vahva koira, eli siinä on ollut potentiaalinen vaaranuhka olemassa, mikäli kyseessä on aggressiivinen koira. Ensimmäisessä tapauksessa koiralle ei ollut tehty mitään, vaan se jätettiin juoksentelemaan vapaasti ympäri asuntoa, mikä vaikeutti ja hidasti ulosottomiesten työtehtävien tekemistä huomattavasti. Toisessa tapauksessa poliisi poisti tämän uhkan viemällä koiran vessaan suljettuun tilaan ja työtehtävät oli saatu suoritettua paljon paremmin.

5.4 Ulosottomies D

Ulosottomies D oli toiminut tehtävissä 25 täyttä vuotta. Eikä ollut pitkän uransa aikana joutunut hyökkäyksen kohteeksi tai joutunut mitenkään kovin vakavaan tilanteeseen. Enimmäkseen kuullut sanallisia loukkauksia ja mikäli tilanne alkanut mennä siihen pisteeseen, että näkee ettei puhuminen auta, niin oli poliisit sitten poistanut henkilön paikalta. Joissakin tilanteissa asunnossa on ollut astaloita valmiina, jolloin myös häädettävän lähteminen on ollut epävarmaa, oli

ulosottomies D siirtynyt ja ohjannut omilla liikkeillään itsensä sekä häädettävän kauemmaksi mahdollisten vaarallisten esineiden läheltä. Yleensä tilanteissa, jossa niitä oli ollut, olivat ne olleet esimerkiksi niin korkealla kaapin päällä, ettei niitä olisi pystynyt käyttämään. Astaloita ei yleensä oltu tarkoitettu heitä varten, vaan yleensä muun väen torjumista varten. Tietyt ryhmät yleensä käyttävät astaloita tai pitävät niitä esillä. D painottaa, että mikäli tilanne oli alkanut muuttumaan uhkaavaksi tai vaikeaksi, ettei se edennyt mihinkään suuntaan, oli poliisi kutsuttu aina paikalle rauhoittamaan tilannetta ja se on toiminut aina. Häädettävä oli joko poistettu paikalta tai sitten tilanne oli saatu rauhoitettua puhumalla. Eläimistä D mainitsi sen verran, että koiria ja eläimiä oli jonkin verran ollut, mutta oikein vihaisia yksilöitä ei ollut sattunut hänen kohdalleen.

Ulosottomies D kertoi, että ennen eivät asiat olleet ihan niin hyvin kuin nykyään, varsinkaan pienemmissä paikoissa. Ennen ei usein ollut kaveria mukana, vaan tilanteeseen oli menty yksin. Nykyään ohjeistus on, että yksin ei saa mennä tekemään toimitusta, vaan aina on oltava kaveri mukana. Joissakin tilanteissa asuntoa oli turmeltu, kun häädettävä oli tiennyt, että ulosottomies oli ollut tulossa.

5.5 Ulosottomies E

Ulosottomies E on toiminut ulosottomiehen tehtävissä 10 vuotta ja arvioi, että on tehnyt häätöjä noin 120 kappaletta, joista poliisi oli ollut mukana neljä tai viisi kertaa. Häätötilanteen tullessa oli aluksi pyritty saamaan häädettävä henkilö puhelimitse kiinni, vaikka kirjallinen muuttokehoitus päivämäärineen ja ohjeineen oli lähetetty aikaisemmin. Tämän avulla voitiin keskustella ja selvittää asukkaan kanssa tulevaa tilannetta ja samalla voitiin kuulla asukkaan äänensävyä. Mikäli asiakas halusi purkaa tuntemuksiaan jo puhelimitse, niin voitiin tilanteessa hieman tunnustella, että oliko tarvetta pyytää poliisia etukäteen paikalle. Se että, jos joku puhelimesta kertoo, että ei suostu lähtemään asunnosta ei ole vielä ulosottomies E:n mukaan poliisin paikalle pyytämisen peruste. Siinä tilanteessa ulosottomies itse lähtee paikanpäälle ja siellä sitten katsoo tilanteen ja toimittaa häädön. Kun ulosottomies pääsee häädettävän asunnolle ja tilanne ei etene, niin sitten kutsutaan poliisi paikalle.

”Yleensä poliisi on ollut lähistöllä valmiudessa ja me on menty paikalle ja katsottu siinä sitten, että tarvitaanko sitä poliisia vai ei. Yleensä poliisilla on kuitenkin entuudestaan tarkempaa tietoa häädettävästä ja hänen historiastansa, niin he ovat menneet jo edeltä paikalle varmistamaan tilanteen ja me ulosottomiehet olemme tulleet sitten perässä ja häätö on sitä kautta lähtenyt sitten

eteenpäin.” Ulosottomies E kertoi, että sellaisiakin tilanteita oli ollut, että hädettävät olivat entuudestaan tienneet, että ulosottomiehet olivat tulossa, niin sitten paikalle oli kerätty vähän enemmän porukkaa ja varsijouset olivat olleet näkyvästi esillä. Näissä tilanteissa oli hyvä, että poliisi oli ollut mukana ja jälkeempäin E oli kiitellyt itseään siitä, että oli varustautunut virka-avulla.

Ulosottomies E:n mukaan uhkaavan oloisia henkilöitä on joskus tullut vastaan, mutta yleensä hän oli selvinnyt kyseisistä tilanteista puhumalla. E:n mukaan esimerkiksi sellainen uhkaava tilanne voi olla, että: ”vanhempi naishenkilö, selkeästi eläkeiän puolella, jolla lääkkeitä on jäänyt ottamatta ja on harhoissaan, saattaa tulla silmille. Sellaisissa tilanteissa on joutunut miettimään, että miten toimia, kun ei mitään hirveän isoja voimakeinoja viitsisi soveltaa, ettei käy hassusti ja siinä voi esimerkiksi hedelmänkuorimaveitsi tai vastaava esine olla helposti naisen käden ulottuvilla. Että ei vaaratilanteen aiheuttaja aina ole joku vankilakundi tai narkkari, vaan se voi olla myös joku täysin yllättävä.”

”Kerran oli sellainen tapaus, että oli hädettävänä mies ja nainen, ja tämä mies teki kovasti hommia pakatessa tavaroita yms. ja nainen tuli vähän myöhässä paikalle ja oli selvästi ottanut vähän naista väkevämpää siinä ja sitä mukaan, kun mies pakatoi tavaraa laatikoihin, niin nainen aukoi niitä ja kiinnitti huomiota siihen, mitä mies oli pakannut. Siinä kävi sitten ilmi, että siinä oli vanhan tyttöystävän kirjeitä, kuvia ja muuta sellaista, mistä tämä nainen ei pitänyt. Siinä sitten tilanne kärjistyi riidaksi ja mies hyppäsi sen naisen kimppuun. Siinä vaiheessa minun piti mennä siihen väliin, että loppu tuo, että ei onnistu tuollainen, että näinkin voi käydä.”

Ulosottomies E:n mukaan selvästi päihtyneitä henkilöitä voi tulla välillä vastaan, yleensä alkoholia on otettu, ja joskus on käynyt niin, että poliisi oli mennyt hätäkohteeseen edeltä, oli asunnosta löytynyt päihtyneiden henkilöiden lisäksi huumausaineita. Tämän jälkeen ulosottomiehet oli päästetty asuntoon sisälle katsomaan paikat läpi, niin asunnossa oli sitten löytynyt neuloja ja muuta vastaavaa.

Häätötilanteissa on joskus talutettu tai opastettu kädestä pitäen hädettävä tai häätöä häiritsevä henkilö paikalta pois, mutta itse ulosottomiehet eivät E:n mukaan ala painimaan, sillä jos on ilmennyt isompaa vastustamista, se ei juurikaan ole auttanut tai nopeuttanut tilannetta. Siinä vaiheessa on ollut parasta ottaa muutama taka-askel ja pyytää poliisilta virka-apua, mutta yleensä puhumalla on E:n mukaan päästy pitkälle.

Ulosottomies E ei itse ole joutunut suoran hyökkäyksen kohteeksi tai painimaan varsinaisesti, mutta on kuullut kollegoiltaan tarinoita varsinkin aikaisemmilta vuosilta tilanteista, joissa oli jouduttu turvautumaan voimakeinoihin. Nykyään häätötilanteisiin mennään aina kollegan kanssa pareittain. Kollega toimii myös toimitustodistajana mikä on hyvä, jos hädettävältä alkaa tulla vastaväitteitä tai hän keksii päästään juttuja, niin on sitten myös kollegan näkemys kyseisestä tilanteesta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Teoriaosuudessa tutkittiin häätöprosessia, poliisin ja ulosottomiesten voima- ja pakkokeinoja yleisesti sekä häätötilanteessa. Työn teoriaosuuden oli tarkoitus toimia pohjana tutkimukselle. Haastatteluista saadut tutkimustulokset vahvistavat teoriaosuudessa käsitellyä toimintatapaa voima- ja pakkokeinojen käytön osalta häätötilanteessa.

Oulun seudun ulosottovirastossa haastateltujen ulosottomiesten mukaan he harvemmin joutuvat käyttämään fyysisiä voimakeinoja henkilöihin, vaikka heillä on lain mukaan siihen jossain määrin oikeus. Häätötilanteissa, joissa koetaan vastarintaa, on poliisin paikalle kutsuminen lähestulkoon välttämätöntä, jotta vastarinta saadaan murrettua, sillä ulosottomiehet eivät itse ala painimaan asiakkaidensa kanssa. Ulosottomiesten käyttämät fyysiset voimakeinot kohdistuvat enemmänkin esineisiin, kuten esimerkiksi lukkoihin. Ulosottomiehet käyttävät työssään enemmänkin pakkokeinoja, joilla vaaditaan jonkin toimenpiteen suorittaminen rangaistuksen uhalla.

Tutkimuksessa ilmeni, että henkilön vaarallisuutta ei voi välttämättä aina ennakoida etukäteen ja yllätyksiä saattaa ilmetä häätöä toimittaessa. Haastatteluista ilmeni, että Oulun seudulla yleensä häätöä enemmän vaikeutti häädettävien lemmikkieläimet kuin häädettävät henkilöt itse.

Tutkimuksissa ilmeni, että joissakin tilanteissa asuntoa oli turmeltu tahallisesti, kun tiedettiin, että ulosottomiehet olivat tulossa toimittamaan häätöä. Asunnoista oli myös joissakin tapauksessa löytynyt huumausaineita tai niiden käyttövälineitä sekä sekavia henkilöitä, joko huumausaineiden tai alkoholin vaikutuksen alaisena.

Tutkimuksessa saatujen tietojen perusteella voidaan todeta, että uhkaavat häätötilanteet ovat Oulun ulosottoviraston ulosottomiesten mukaan mahdollisia, mutta erittäin harvinaisia. Tyypillisesti, kun ulosottomies lähtee suorittamaan häätöä, niin häädettävä on jo omatoimisesti poistunut asunnosta ja asunto on tyhjä. Tämän vuoksi myös poliisilta pyydetty virka-apu häätötilanteissa haastateltavien lausuntojen perusteella oli prosentuaalisesti hyvin pieni.

Tutkimuskysymyksenä oli voima- ja pakkokeinojen tarpeellisuus ja käyttö häätötilanteissa. Tutkimuksessa saatujen tietojen perusteella Oulun ulosottoviraston ulosottomiehet eivät itse joudu turvautumaan voimakeinoihin, vaikka heillä siihen oikeus onkin olemassa, vaan lähes aina poliisi

hoitaa kyseiset tilanteet. Kyseiset tilanteet ovat kuitenkin harvinaisia. Ulosottomiehet selvittävät tilanteet yleensä puhumalla, mutta joskus on tilanteita, joissa häädettävä tai häätöä vaikeuttava henkilö on opastettu kädestä pitäen pois.

Tutkimusta tarkasteltaessa voidaan todeta, että poliisin haastattelun puuttuminen vaikuttaa oleellisesti työn kokonaisuuteen. Poliisia haastatteleamalla olisi saatu tarkemmin tietoa konkreettisesti poliisin käyttämistä voima- ja pakkokeinoista häätötilanteessa sekä mahdollisesti uusia ja erilaisia näkökulmia, jotka olisivat parantaneet työn tarkkuutta ja kokonaisuutta. Poliisin haastattelu tuskin kuitenkaan olisi vaikuttanut merkittävästi tutkimustuloksiin, tai siitä olisi ilmennyt mitään eriväätä kommentointia tai ristiriitoja ulosottomiesten tehtäviin tai toimiin, joten voidaan pitää ulosottomiesten haastatteluiden tuloksia luotettavina. Vaikka poliisi ja ulosottomiehet tekevätkin yhteistyötä, ovat he keskittyneet omaan osuuteensa häätötilanteessa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyötä aloittaessa käsityksemme häätöprosessista ja häädöstä yleensäkin oli suppea. Kuitenkin asiaan perehdyttyä, käsitys häädön laajuudesta ja häätöprosessista muuttui. Yllättävää oli esimerkiksi, että kuinka pitkäkestoinen häätöprosessi voi kokonaisuudessaan olla. Näkemyksemme häätötilanteen etenemisestä ja sen toimintatavoista kasvoi. Tutkimuksesta osoittautui, että häätötilanteissa kohdataan yllättävän harvoin vastarintaa tai vaarallisia tilanteita, kun ajatuksena ehkä työtä aloittaessa oli, että häätötilanteet ovat vaarallisia ja usein jouduttaisiin olemaan enemmän poliisin kanssa tekemisissä. Oletuksena oli, että vastarintaa koetaan varmasti paljon ja muuttokehotuksen laiminlyöneet ja häädettäväksi asti joutuneet henkilöt sitä varmasti tulevat tekemään, mutta tutkimuksesta voidaan huomata, että kyseiset tilanteet ovat kuitenkin aika harvassa ja häädettävä yleensä poistuu asunnosta ilman suurempia ongelmia.

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää ulosottomiesten ja poliisin pakko- ja voimakeinojen käyttöä häätötilanteessa. Tutkimuksen toteutimme haastatteleamalla. Haastattelimme ulosottomiehiä sekä yritimme saada Oulun poliisilta poliisia haastateltavaksi, mutta valitettavasti emme saaneet ketään vapaaehtoista yrityksistämme huolimatta. Olisimme halunneet haastatella poliisia ja saada tietoa enemmän voimakeinoista ja niiden käyttämisestä konkreettisesti uhkaavissa häätötilanteissa. Tämä voisikin olla mahdollinen jatkotutkimuksen aihe, mikäli poliisin haastattelu on mahdollista. Mahdollista jatkotutkimusta tehtäessä, suosittelemme yksilöhaastatteluiden käyttämistä, sillä sen avulla saatiin yksityiskohtaisempaa tietoa ja suurempia vastauksia kysymyksiin. Ryhmähaastattelu säästää enemmän aikaa ja resursseja, mutta yksilöhaastattelusta saadaan tarkempaa tietoa.

Yllätyksenä tuli se, että kuinka harvinaista voima- ja pakkokeinojen käyttö lopulta ulosottomiehillä on. Lisäksi haastatteluista saatujen tietojen perusteella, yllätyimme siitä että, kuinka pienessä osassa häätötapauksista on tarvittu poliisin virka-apua. Yleisemmin haastattelujen perusteella vaikutti, että useammin eläimet hankaloittivat häädön toimittamista kuin ihmiset, mitä ei tullut ehkä ajatelleeksi ennen tutkimuksen tekemistä. Toisaalta voidaan miettiä, että ovatko kyseiset henkilöt antaneet lemmikkiensä tahallisesti häiritä häädön toimitusta.

Vaikka lainsäädäntöä ulosottomiesten voimakeinoista muutettaisiin suuntaan tai toiseen, sillä tuskin olisi minkäänlaista vaikutusta häädön toimituksen etenemiseen, ainakaan mikäli noudatettaisiin nykyistä häädön toimintamallia, sillä tutkimuksen perusteella ulosottomiehet eivät

itse joudu turvautumaan fyysisiin voimakeinoihin, muuta kuin hätätapauksissa. Voima- ja pakkokeinojen erittelyssä oli omia haasteita, kun ne varsinkin tässä tilanteessa kulkevat hyvin pitkälti käsi kädessä ja yleensä kytkeytyvät toisiinsa jollakin tapaa.

Työn tarkoituksena oli tutkia voima- ja pakkokeinoja häätötilanteessa, mutta poliisin haastattelun puuttumisen vuoksi tutkimustulokset jäivät siltä osin hieman suppeaksi, koska poliisin osalta voitiin hyödyntää vain laista ja kirjallisuudesta löytyviä tietoja. Kuitenkin ulosottomiesten haastatteluista saadut tiedot tukivat hyvin työn teoriaosuutta, jonka mukaan voimakeinojen käyttö ulosottomiesten osalta ainakin Oulun alueella on harvinaista, vaikka heillä siihen oikeus onkin. Samankaltaisia tutkimuksia ei ole aikaisemmin tehty, mutta jos tutkittaisiin alueellisia eroavaisuuksia voima- ja pakkokeinojen suhteen, tutkimuksessa tuskin ilmenisi suuria eroavaisuuksia.

Mahdollisina jatkotutkimusaiheina voisi tutkia tarkemmin poliisin voimakeinoja häädössä, tai onko alueellisesti tai tilastollisesti eroavaisuuksia häätötilanteissa tai voima- ja pakkokeinojen käyttämisen suhteen. Lisäksi voitaisiin tutkia, että kuinka tuleva ulosoton rakenneuudistus vaikuttaa häätöjen täytäntöönpanoon jatkossa.

LÄHTEET

Edilex 2017. Uusi opas antaa neuvoja perintään, vuokrasuhteen päättämiseen ja häätöön.

<https://www.edilex.fi/uutiset/53133?allWords=h%C3%A4%C3%A4t%C3%B6&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=675325>

HE 67/1966

HE 216/2001

Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Alma Talent.

Kartio, L. Koulu, R. Lindfors, H. & Tepora, J. 2010. Kiinteistön kauppa, muu luovutus ja kirjaus. Helsinki: Alma Talent Oy.

KKO:2016:6

Koulu, R., Lindfors, H. & Niemi, J. 2017. Insolvenssioikeus. Helsinki: Alma Talent Fokus.

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 481/1995

Laki päihtyneiden käsittelystä 461/1973

Linna, T. 2018. Ulosotto-oikeus III. Helsinki: Alma Talent.

Linna, T. 2000. Ulosotto ja perusoikeudet. Edilex 2000/5, <https://www.edilex.fi/lakimies/1769.pdf>

Linna, T. 2008 Ulosottokaaren päälähtökohdat. Helsinki: Talentum.

Linna, T. & Leppänen, T. 2014. Ulosotto-oikeus 1. Ulosottomenettely. Helsinki: Talentum.

Myllymäki, J. & Rabinä, T. 2016. Kiinteistöjen ja huoneisto-osakkeiden verotus. Helsinki: Alma Talent Oy

Oikeus.fi, 2020. Irtain omaisuus.
<https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/velallisenulosotossa/ulosmittaus/irtainomaisuus.html>.

Oikeus.fi 2019. Velan vieminen ulosottoon ja sen perintä.
<https://oikeus.fi/fi/index/laatikot/velanperinta.html>.

Pakkokeinolaki 806/2011

Pikkarainen, S. Lainoppia ja empiiristä oikeustutkimusta.
<https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ac673275-3b07-40e9-949f-4ae28f7cd7ec>

Poliisilaki 872/2011

Rikalainen, E. 2009. Asunnon vuokraus, Laki ja käytännöt. Kiinteistöalan kustannus Oy

Rikoslaki 39/1889

Turunen J. 2001. Tehokas perintä – käsikirja kiinteistöalalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Ulosottokaari 705/2007

1. Kuinka kauan olet toiminut työtehtävissäsi?
2. Minkälaisia vaaratilanteita tai muuten vaikeita tai erikoisia kokemuksia olet kohdannut häätötilanteissa?
3. Onko kotieläimistä aiheutunut vaaraa?
4. Kuinka olet selvinnyt näistä tilanteista?
5. Mitkä tekijät vaikuttivat päätökseen käyttää voimakeinoja tai pyytää virka-apua?
6. Onko näkemyksesi voimakeinojen käytön suhteen muuttunut työurasi aikana?
7. Millaisia voimakeinoja olet joutunut käyttämään häätötilanteissa?